

10

"עלינו לטעון את
הציונות במשמעות
מחודשת". נאום נשיא
המדינה בבאזל
יצחק הרצוג

יצחק הרצוג

בבאזל ייסדנו גם את האחריות

נאום נשיא המדינה בבאזל, השבוע, במלאת 125 שנים לקונגרס הציוני

בפסקת הליכה של נאום הפתיחה שלו, כאן באולם הזה, ציין הרצל את המנעד הרעיוני והזהותי העצום שבו התאפיינה הקהלה, ואת הפסיפס רב-הפנים ששיקפו מכוני הציונות. וכך אמר: "אנו שבנו הביתה. הציונות היא שיבה אל היהדות עוד לפני השיבה אל ארץ היהודים". והוסיף: "כבר הצליחה הציונות להגשים דבר מופלא, שנחשב לפני כן כבלתי אפשרי: הקשר ההדוק בין היסודות המודרניים ביותר של היהדות עם השמרניים ביותר. ליכוד כזה לא ייתכן אלא על הרקע של אומה". כך אמר חוזה המדינה.

מכונן שבו ההיסטוריה האנושית והיהודית השתנו לנצח בידי קומץ מנהיגים ציוניים פורצי דרך ומעוררי השראה; כאן בבאזל, ערש הציונות המדינית, באולם שבו פתח בנימין זאב הרצל את הקונגרס הציוני הראשון, אני ניצב כאן בפניכם כנשיא מדינת ישראל, אשר הגעתי מירושלים – בירתה הנצחית של מדינת הלאום של העם היהודי, מדינת ישראל, שהיא התגשמות חלומותיהם ותפילותיהם של דורות רבים כל כך, ומהווה נס ומופת בכל רחבי תבל; ומברך: "ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה". "זה היום עשה השם, נגילה ונשמחה בו".

על שלושה יסודות ציוניים אני רוצה לרברב כאן היום: על הדילמה – מהי הציונות; על הזכות – להיות ציונים ולעסוק בציונות; ועל החובה – לתבוע לעצמנו מחדש את הציונות ולטעון אותה בגאווה ובעיקר באחריות. גאווה בהישגינו הכבירים שהביאו אותנו עד הלום, ואחריות לזהותנו היהודית כיחידים וכעם המחובר למולדתנו, לריבונותה ולשגשוגה של מדינת ישראל, ולתיקון עולם. ולבסוף, אבקש להדגיש בפניכם היום את הדרך, היחידה בעיניי, שבה ניתן לעסוק בשלושת היסודות הללו – יחד. אך ורק יחד.

היסוד הראשון הוא הדילמה הציונית. מראשית העת החדשה נעה המטוטלת של ההיסטוריה היהודית בין התביעה לנורמליות ובין השאיפה לעצמיות. התביעה ל"נורמליות" משמעה קיום בתוך משפחת העמים, על פי הנורמות שלה. ואילו השאיפה ל"עצמיות" מחפשת את הזהות הייחודית, את הרצף ההיסטורי, ההמשכיות. על הציר שבין הנורמליות לעצמיות ניתן להציב מספר רב של נקודות מפתח, שעמן התמודד העם היהודי במשך דורות, ויש שיגידו מראשיתנו כעם ועד זמננו אנו. אך נדמה שהן הגיעו לשיאן לפני 125 שנה, בקונגרס הציוני כאן באולם הזה, כשעל הציר שבין נורמליות לעצמיות – הציב בנימין זאב הרצל את הציונות. הרצל היה המחולל הגדול של הציונות. הוא תרגם את הזהות היהודית לתורה מדינית אפקטיבית, ופתח בפני היהודים את האפשרות לחוות את זהותם כקהילה פוליטית-מדינית עצמאית. הוא היה כל כך יוצא דופן, כל כך ייחודי וכולט, אפילו בתוך שאר מבשרי הציונות. החזון שלו היה כה רדיקלי, עד שהוא שידר את כל מערכותיו של העם היהודי בדרכים בלתי צפויות, והכריח אותנו לחשב את מסלולו מחדש.

מה שהפך את ההצעה למטלטלת היה היציאה מהמסגרת המקובעת והמקובלת. היא התעלמה במופגן מהצורך לבחור צד במאבק הריכוזי בין נורמליות לעצמיות, ובמקום זאת היא באה ליצור מרחב חדש לעם היהודי, מרחב פוליטי, וכעת אחיי ואחיותיי, אני רוצה להתמקד ביסוד האחרון – בחובה לתבוע בעלות חיונית ויוזמת על הציונות, במיוחד בעת הזאת. ובמינוח לועזי: To Reclaim Zionism. אם הייתי מספר לכם שרשת חברתית מובילה התלבטה האם לראות במילה "ציוני" מילת גנאי, הייתם אומרים לי שזו מחשבה הזויה. אבל זה קרה. לפני כשנה התקיים דיון שבמרכזו השאלה האם המילה "ציוני" היא מילה שיש לצנזר ברשתות החברתיות, מחשש לשימוש בה ככינוי גנאי אנטישמי נגד יהודים וישראלים; או האם, כדברי הטענה המנוגדת, "ציוני" היא מילת ביקורת לגיטימית נגד המדיניות הישראלית. שמעתי על הדיון הזה והודעוועתי. הודעוועתי מפני שבאופן בלתי מתקבל על הרעת, בשום שלב לא עלתה ההשערה שאולי הביטוי "ציוני" הוא ביטוי חיובי.

רבותיי, אנחנו מוכרחים להיאבק נגד הגישה האנטישמית והאנטי-ציונית הזו, שההיסטוריה כבר הוכיחה לאלו תהומות

מדיני, טריטוריאלי ותרבותי. מרחב שבו העם היהודי יוכל להמשיך להתווכח, לרוץ ולהכריע, ביחס להתלבטות הגדולה שלו בין נורמליות לעצמיות, אבל בלי החששות שאיימו על הוויכוח הזה עד אותו זמן: חשש מאנטישמיות ורדיפה מצד אחד, וחשש מהיטמעות שגובלת במחיקה זהותית-תרבותית רוחנית מצד שני. כלומר, הרצל התעלה מעל הדיון על העצמיות, ויצר תשתית למשהו קיומי יותר – עצמאות! כפי שאמרתי, ההצעה שהגית הרצל שידדה את מערכותיו של העם היהודי. היא הייתה מהפכה של ממש, ושיקפה לא אבולוציה כי אם רבולוציה במלוא מובן המילה. הציונות שאבה אומנם מזרמי העומק של הרצף היהודי הרבידורי, ואפילו ממונחי הנצח של ארון הספרים היהודי. אבל היא גם הייתה כל כך אחרת, כל כך שונה ופורצת דרך, כל כך "מודרנית" בכססה ישות פוליטית, מדינית ודמוקרטית –

צילום: חיים צח, לע"מ

הנשיא הרצוג בנאומו בבאזל השבוע

שכל כולה יהודית. מהפכה של ממש. וכשלומדים על הרצל, כשמתחקים על עקבותיו ומעמיקים בנאומי שנישאו כאן באולם הזה ממש, מכינים עד כמה מהפכנית הייתה תפיסתו. בספרו "מדינת היהודים" כתב הרצל: "הרעיון שעליו אדבר בספרי זה הוא ישן נושן: לכונן ארץ מושב לבני ישראל". ובהמשך הוא קבע: "כי עם הננו ככל העמים החדשים ושואפים אנחנו להיות עוד חדשים מהם". כך שהרצל ככל הנראה היה טוען שהרעיון הציוני, בדיוק כמו הארץ, ה"אלטנוילנד", כולל גם ישן וגם חדש.

וכאן אני מגיע ליסוד השני של דבריי – הזכות להיות ציונים ולעסוק בציונות. משום שאני מאמין בכל ליבי שהרצל העביר את האחריות, את חובת הדיון וההעמקה, ובעיקר את חובת המימוש היומיומי של החזון הציוני אל העם היהודי על כל גווניו, כלומר אלינו, אחיי ואחיותיי, מכל קצוות תבל, מכל רובדי העם היהודי, "בכל דור ודור".

אחיותיי ואחיי לתנועה הציונית, במשנה במסכת ברכות נאמר: "הרואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל, אומר: ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה". היום, 125 שנים אחרי אותו רגע מכונן שבו ההיסטוריה האנושית והיהודית השתנו לנצח בידי קומץ מנהיגים ציוניים פורצי דרך ומעוררי השראה; כאן בבאזל, ערש הציונות המדינית, באולם שבו פתח בנימין זאב הרצל את הקונגרס הציוני הראשון, אני ניצב כאן בפניכם כנשיא מדינת ישראל, אשר הגעתי מירושלים – בירתה הנצחית של מדינת הלאום של העם היהודי, מדינת ישראל, שהיא התגשמות חלומותיהם ותפילותיהם של דורות רבים כל כך, ומהווה נס ומופת בכל רחבי תבל; ומברך: "ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה". "זה היום עשה השם, נגילה ונשמחה בו".

על שלושה יסודות ציוניים אני רוצה לרברב כאן היום: על הדילמה – מהי הציונות; על הזכות – להיות ציונים ולעסוק בציונות; ועל החובה – לתבוע לעצמנו מחדש את הציונות ולטעון אותה בגאווה ובעיקר באחריות. גאווה בהישגינו הכבירים שהביאו אותנו עד הלום, ואחריות לזהותנו היהודית כיחידים וכעם המחובר למולדתנו, לריבונותה ולשגשוגה של מדינת ישראל, ולתיקון עולם. ולבסוף, אבקש להדגיש בפניכם היום את הדרך, היחידה בעיניי, שבה ניתן לעסוק בשלושת היסודות הללו – יחד. אך ורק יחד.

היסוד הראשון הוא הדילמה הציונית. מראשית העת החדשה נעה המטוטלת של ההיסטוריה היהודית בין התביעה לנורמליות ובין השאיפה לעצמיות. התביעה ל"נורמליות" משמעה קיום בתוך משפחת העמים, על פי הנורמות שלה. ואילו השאיפה ל"עצמיות" מחפשת את הזהות הייחודית, את הרצף ההיסטורי, ההמשכיות. על הציר שבין הנורמליות לעצמיות ניתן להציב מספר רב של נקודות מפתח, שעמן התמודד העם היהודי במשך דורות, ויש שיגידו מראשיתנו כעם ועד זמננו אנו. אך נדמה שהן הגיעו לשיאן לפני 125 שנה, בקונגרס הציוני כאן באולם הזה, כשעל הציר שבין נורמליות לעצמיות – הציב בנימין זאב הרצל את הציונות. הרצל היה המחולל הגדול של הציונות. הוא תרגם את הזהות היהודית לתורה מדינית אפקטיבית, ופתח בפני היהודים את האפשרות לחוות את זהותם כקהילה פוליטית-מדינית עצמאית. הוא היה כל כך יוצא דופן, כל כך ייחודי וכולט, אפילו בתוך שאר מבשרי הציונות. החזון שלו היה כה רדיקלי, עד שהוא שידר את כל מערכותיו של העם היהודי בדרכים בלתי צפויות, והכריח אותנו לחשב את מסלולו מחדש.

מה שהפך את ההצעה למטלטלת היה היציאה מהמסגרת המקובעת והמקובלת. היא התעלמה במופגן מהצורך לבחור צד במאבק הריכוזי בין נורמליות לעצמיות, ובמקום זאת היא באה ליצור מרחב חדש לעם היהודי, מרחב פוליטי, וכעת אחיי ואחיותיי, אני רוצה להתמקד ביסוד האחרון – בחובה לתבוע בעלות חיונית ויוזמת על הציונות, במיוחד בעת הזאת. ובמינוח לועזי: To Reclaim Zionism. אם הייתי מספר לכם שרשת חברתית מובילה התלבטה האם לראות במילה "ציוני" מילת גנאי, הייתם אומרים לי שזו מחשבה הזויה. אבל זה קרה. לפני כשנה התקיים דיון שבמרכזו השאלה האם המילה "ציוני" היא מילה שיש לצנזר ברשתות החברתיות, מחשש לשימוש בה ככינוי גנאי אנטישמי נגד יהודים וישראלים; או האם, כדברי הטענה המנוגדת, "ציוני" היא מילת ביקורת לגיטימית נגד המדיניות הישראלית. שמעתי על הדיון הזה והודעוועתי. הודעוועתי מפני שבאופן בלתי מתקבל על הרעת, בשום שלב לא עלתה ההשערה שאולי הביטוי "ציוני" הוא ביטוי חיובי.

אפלים היא עלולה להוביל. אנחנו מוכרחים לנכס מחדש, לדרוש לעצמנו מחדש – בראש מורם ובגו זקוף – את המושג ציונות כביטוי של זהות לאומית ועצמית, מסורת, תקווה וגאווה, נאורות, צדק, תיקון עולם. אני פונה לכולכם, אחיי ואחיותיי – בקריאה רמה וברורה: עלינו לעשות מהלך ולתבוע את הציונות מחדש: Reclaiming Zionism. זו משימת דורנו. עלינו לטעון מחדש במשמעות את המושג "ציונות".

אני מאמין שמשמעות הציונות היא בראש ובראשונה אחריות. אחריות על זהותנו היהודית והשורשית כיחידים; אחריות על לכידותנו כעם מרובה גוונים ורעות, שהחיבור העמוק והמחייב שלו לארץ האימהות והאבות – היא "ציון" – מוצא את ביטויו בעצם השם "ציונות"; אחריות לקיומה ושגשוגה של מדינת ישראל היהודית והדמוקרטית, שהיא הביטוי הריבוני והמדיני האולטימטיבי של התנועה הציונית; ולא פחות חשוב מכך – אחריות להיותנו חלק ממשפחת העמים במאמץ לסייע בפתרון אתגריה הגדולים של האנושות, ובהנחלת "תיקון עולם" לעולם כולו, כי מציון תצא תורה.

במובן הזה הציונות היא תמהיל הכרחי בין ישן וחדש, משום שהיא לא יכולה להתקיים בלי זה ובלתי זה. הציונות היא השורשים הוהותיים העמוקים ביותר שלנו, שאל לנו לוותר עליהם בשום פנים ואופן, ובה בעת היא מודרנית לכל דבר בהתמודדותה עם חיי השעה המשתנים תדיר ובתרומתה לפתרון אתגרי ההווה והעתיד.

לכן, בהיבט היהודי והישראלי – הציונות היא יישוב הארץ ובניין החברה בישראל; ביצור הדמוקרטיה הישראלית עם תרבות שיח ודיון ראויים; חתירה מתמדת לשלום ולחיים משותפים עם בני כל האמונות, הדתות והעמים החיים בישראל ובמזרח התיכון כולו; הבטחת העלייה למדינת ישראל – שהיא הלב הפועם ובסיסו האיתן של העם היהודי; טיפוח הזהות היהודית בקרב כל קהילות עמנו; חיזוק הערכות ההרדית בעולם היהודי על גווינו; וכמובן ביטחון ושגשוג יהדות התפוצות.

ובהיבט האוניברסלי – הציונות של דורנו מתבטאת בתרומה מהותית לבניין עולמות הרוח והתרבות בעולם כולו; במאבק לפתרון משבר האקלים; בסיוע לאוכלוסיות מאזורים מוכי אסון; בתמיכות כלכליות, בריאותיות ורווחתיות לאלה הזקוקים לכך; במלחמה חסרת פשרות נגד שנאה ואללימות, ועוד ועוד. כלומר, הציונות המודרנית מעניקה לנו לא רק את תחושת הגורל המשותף, אלא את תחושת הייעוד המשותף, כל זמן שהוא נובע מתוך השורשים המשלבים את החוט המשולש שאסור שיינתק – עם, ארץ ומדינה. כך שאם לשוב ולסכם במילה, ציונות – הן הציונות השורשית והן הציונות המודרנית – משמעה אחריות. אחריות שעלינו לשאת בגאון, ולחקוק על לוח ליבנו מדור לדור.

מרגע הקמתה הייתה הציונות תנועה שבבסיסה אחריות משותפת לגורלנו. והיום, כשהמשימה מוטלת על כתפנו, עלינו לעשות זאת יחד. יחד נצטרך בדרכו של חוזה המדינה ודור מייסדי הציונות, יחד נאמין בציונות ונהיה גאים בה, יחד נבחר כל יום באחריות ונשמור על המדינה ועל העם שלנו. יחד נמשיך להתווכח, להתדיין ולהתלבט, על "נורמליות" ו"עצמיות", ישן וחדש, תוך יצירת שיח מכבד, מעשיר ואחראי בין כל חלקי העם היהודי. רק יחד. ולא רק כי "הרצל אמר", ולא רק כי כך עוצב העבר שלנו, אלא כי זו הדרך היחידה, האחראית והבטוחה ביותר שבה נבנה עתיד משגשג – עבור עמנו ומדינתנו, עבור הדורות הבאים, ועבור הציונות; וכך, יחד, רק יחד, נמשיך להגשים את תקוותנו, התקווה בת שנות אלפיים. אמן, כן יהי רצון. ●

לפני כשנה

התקיים דיון

שבמרכז

השאלה האם יש

לצנזר את המילה

"ציוני" ברשתות

החברתיות,

מחשש לשימוש

בה כינוי גנאי

אנטישמי.

שמעתי על הדיון

הזה והזדעזעתי